CYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU

ADRODDIAD Y PWYLLGOR CYLLID

Adroddiad ar effaith ariannol clwy'r traed a'r genau ar gyllideb Llywodraeth Cynulliad Cymru

Cyflwyniad

1. Mae Rheol Sefydlog 14.2 yn nodi:

Caiff y Pwyllgor [Cyllid] hefyd ystyried y canlynol ac, os yw'n gweld yn dda, gyflwyno adroddiadau arnynt:

(i) gwybodaeth ariannol yn y memoranda esboniadol sy'n cyd-fynd â Mesurau Cynulliad arfaethedig;

(ii) yr amserlen ar gyfer ystyried awgrymiadau cyllideb a chynigion cyllideb ac ar drin a thrafod busnes ariannol; a

(iii) unrhyw fater arall sy'n ymwneud â gwariant y llywodraeth neu wariant arall o Gronfa Gyfunol Cymru neu sy'n effeithio ar y gwariant hwnnw.

2. Bu effaith clwy'r traed a'r genau ar y diwydiant ffermio yng Nghymru yn destun pryder eang. Ni fu'n rhaid i Lywodraeth Cynulliad Cymru dalu iawndal i ffermwyr am anifeiliaid a gafodd eu lladd o ganlyniad i glwy'r traed a'r genau oherwydd ni chafwyd achosion o'r clefyd yng Nghymru. Fodd bynnag, mae'r argyfwng wedi effeithio'n fawr ar y diwydiant ffermio ac yn anochel, arweiniodd hyn at y galw ar y Llywodraeth i leihau ei effeithiau. Mae hyn, yn ei dro, yn effeithio ar wariant y Llywodraeth, ac felly penderfynodd y Pwyllgor Cyllid lansio ymchwiliad byr i'r mater gan ddefnyddio ei bwerau o dan Reol Sefydlog 14.2 (iii).

Cefndir

3. Canfuwyd achos o glwy'r traed a'r genau yn Surrey ar 3 Awst 2007 a dilynwyd hyn yn syth gan gyfyngiadau ar symud anifeiliaid a masnach ledled Prydain Fawr. Er nad oedd y clefyd wedi effeithio'n uniongyrchol ar ffermydd yng Nghymru, roedd y cyfyngiadau o ran symud anifeiliaid a'r cyfyngiadau eraill yn gymwys iddynt hwy hefyd ac amharodd hyn yn sylweddol ar waith ffermwyr ledled Cymru.

4. Codwyd y gwaharddiad ar allforio anifeiliaid ar 25 Awst ond cafodd ei ailosod ar 12 Medi ar ôl canfod ail achos o glwy'r traed a'r genau. Ni chanfuwyd unrhyw achos wedi hyn a chodwyd y cyfyngiadau domestig yn raddol. Erbyn 17 Hydref, dilëwyd yr holl gyfyngiadau yn gyfan gwbl yng Nghymru. Codwyd y cyfyngiadau ar allforio cig a chynhyrchion cig o ganol mis Tachwedd ond parhaodd y gwaharddiad ar allforio anifeiliaid byw tan 13 Rhagfyr.

5. Gan nad oedd achosion o'r clefyd yng Nghymru, nid oedd yna ofyniad i dalu iawndal am yr anifeiliaid a gafodd eu lladd. Fodd bynnag, ni thelir iawndal yn awtomatig i'r ffermwyr yr effeithir arnynt gan y mesurau gorfodol i atal y clefyd rhag lledaenu. Yn benodol, mae unrhyw achos o'r fath yn debygol o effeithio'n sylweddol ar y marchnadoedd ar gyfer cig a chynhyrchion cig a thrwy hynny effeithio'n andwyol ar ffermwyr a'r diwydiant yn ehangach. Bu llawer o alw ar

Lywodraeth Cynulliad Cymru i ymyrryd er mwyn lleihau holl effeithiau'r clefyd na roddir iawndal amdanynt.

Tystiolaeth

6. Cynhaliodd y Pwyllgor Cyllid gyfarfod ar 22 Tachwedd lle casglodd dystiolaeth gan dystion a oedd yn cynrychioli'r prif undebau a'r sefydliadau cynrychiadol yng Nghymru sy'n gysylltiedig â'r sector ffermio:

Dr Nick Fenwick	Cyfarwyddwr Polisi Amaethyddol, Undeb Amaethwyr Cymru
Gareth Vaughan	Llywydd Undeb Amaethwyr Cymru
Dai Davies	Llywydd Undeb Cenedlaethol Amaethwyr Cymru
Mary James	Dirprwy Gyfarwyddwr/Pennaeth Polisi Undeb Cenedlaethol Amaethwyr Cymru
Gwyn Howells	Prif Weithredwr Hybu Cig Cymru
Rees Roberts	Cadeirydd Hybu Cig Cymru
Dyfrig Siencyn	Cadeirydd Cymdeithas Arwerthwyr Da Byw

7. Roedd Elin Jones AC, y Gweinidog dros Faterion Gwledig, hefyd yn bresennol yn y cyfarfod a gwrandawodd ar y dystiolaeth a gyflwynwyd i gynrychiolwyr y diwydiant. Ymatebodd i'r farn a fynegwyd yn y cyfarfod gan y tystion eraill a mynegodd y Pwyllgor Cyllid ei werthfawrogiad o'i pharodrwydd i wneud hyn yn syth.

Effaith y clefyd

8. Roedd effaith y clefyd ar y diwydiant ffermio yng Nghymru yn uniongyrchol ac yn ddifrifol. Dyma'r adeg brysuraf o ran prynu a gwerthu anifeiliaid ond roedd y cyfyngiad ar symud anifeiliaid yn golygu nad oedd yn bosibl lladd anifeiliaid. Roedd yr effaith hefyd yn fwy ar gyfartaledd yng Nghymru o ganlyniad i faint y sector defaid yma. Canlyniad hyn oedd bod ffermwyr yn colli incwm yn ogystal â'n gorfod talu cost ychwanegol ac annisgwyl ar gyfer bwyd anifeiliaid, a hynny am gost uwch. Roedd colli allan ar y marchnadoedd allforio hefyd yn golygu bod llawer o anifeiliaid yn aros yn y DU ac effaith hyn oedd bod prisiau'n cael eu gwthio i lawr. Yn ddiddorol, ni chafwyd gostyngiad mawr mewn prisiau gwerthu, sy'n awgrymu bod elw'n cael ei wneud rhywle arall yn y gadwyn, ac efallai mai ffermwyr oedd yn dioddef fwyaf o ganlyniad i'r clefyd.

9. Nododd Undeb Amaethwyr Cymru fod pris misol y cynhyrchydd ar gyfartaledd ar gyfer ŵyn wedi'u pesgi wedi gostwng 20% rhwng mis Gorffennaf a mis Hydref. Amcangyfrifodd Undeb Cenedlaethol yr Amaethwyr fod pris ŵyn wedi gostwng 33% rhwng mis Awst a mis Hydref 2007 o gymharu â 3% yn 2006. Ochr yn ochr â hyn cododd costau cynhyrchu ar y fferm, gyda phrisiau gwenith 97% yn uwch ym mis Awst 2007 o gymharu â mis Awst 2006; a chododd costau gwellt a gwrtaith 25% a 10% yn ystod y flwyddyn. Yn ogystal â'r costau ychwanegol o orfod bwydo anifeiliaid nad oedd wedi'u gwerthu, roedd problemau sylweddol parhaus yn bodoli yn ogystal â phroblemau lles posibl. Mewn rhai achosion arweiniodd yr oedi hwn at yr ŵyn yn tyfu'n rhy fawr i gael eu gwerthu yn eu marchnad benodol.

10. Caiff tua 830,000 o garcasau ŵyn ysgafn eu hallforio bob blwyddyn rhwng mis Awst a mis Chwefror - mae tua 300,000 o'r rhain yn dod o dan y categori ysgafnach lle nad oes marchnad iddo yn y DU. Dywedodd Undeb Cenedlaethol yr Amaethwyr y caiff 35% o gig oen o Gymru ei allforio ac nid yw'n bosibl dod o hyd i farchnadoedd newydd ar gyfer y lefel honno dros nos. Nododd Hybu Cig Cymru, er bod rhywfaint o gynnydd yn cael ei wneud o ran marchnata a bod gwerthiant cig oen Cymru a Lloegr wedi cynyddu 8%, mae yna fwy o gig oen yng Nghymru a Lloegr nag y gallwn ei fwyta.

11. Codwyd y gwaharddiad ar allforio anifeiliaid rhwng 25 Awst a 12 Medi ond cyfyng iawn oedd manteision hyn gan mai dim ond nifer gyfyng o anifeiliaid a gafodd eu hallforio yn ystod y cyfnod hwn.

Amcangyfrif o'r costau

12. Mae'n anodd asesu'r holl gostau ar hyn o bryd. Cafwyd ffigur amcangyfrifedig gan Hybu Cig Cymru o £30.9m ar gyfer effaith y gwaharddiad ar allforio anifeiliaid a'r gostyngiad mewn prisiau. Cafwyd cyfrifiad manwl gan Undeb Cenedlaethol yr Amaethwyr a daethpwyd i'r casgliad bod y diwydiant yn wynebu bil o dros £40m o ystyried y costau canlyniadol ychwanegol a gododd o'r cyfyngiadau symud. Amcangyfrifodd Undeb Amaethwyr Cymru fod y gost hyd yn oed yn uwch na hyn. Nododd y Pwyllgor Cyllid fod y Gweinidog dros Faterion Gwledig, yn ei thystiolaeth i'r Is-bwyllgor Datblygu Gwledig ar 30 Tachwedd, wedi derbyn bod ffigur Hybu Cig Cymru o £30m i'r sector defaid yn gadarn.

13. Dyma'r unig gostau y gellir eu nodi a'u hasesu ar hyn o bryd. Fodd bynnag, mae'r clefyd yn parhau i effeithio ar y diwydiant ffermio gan fod yn rhaid i ffermwyr ymdopi â chanlyniadau uniongyrchol y cyfyngiad ar symud anifeiliaid, niwed tymor hwy i farchnadoedd a phroblemau ariannol o ganlyniad i amhariad ar incwm ffermydd.

Cyfrifoldeb dros roi iawndal

14. Ceir tystiolaeth gref iawn fod y clefyd wedi deillio o feirws a oedd wedi dianc o safle Pirbright, sef safle a gaiff ei noddi gan Lywodraeth y DU i gynhyrchu brechlyn ar gyfer clwy'r traed a'r genau. Dyma'r casgliad y daethpwyd iddo mewn ymchwiliadau annibynnol gan yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch a Spratt. Cynhelir gwaith ymchwil pellach maes o law a chaiff achosion ac effaith y clefyd eu nodi'n fanwl gan nodi'n glir pwy sydd ar fai.

15. Fodd bynnag, nid dyma'r mater y mae'r diwydiant a'r Llywodraeth am fynd i'r afael ag ef yn syth. Yr hyn sydd angen ei wneud ar hyn o bryd yw rhoi help a chymorth i ddiwydiant sy'n dioddef o glefyd a ddaeth, yn ôl y Gweinidog dros Faterion Gwledig, ar adeg anodd iawn i'r diwydiant, a hynny am mai dyma'r cyfnod prysuraf o ran prynu a gwerthu anifeiliaid. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cydnabod hyn, sy'n amlwg drwy ei gweithredoedd. Dwedodd y Gweinidog wrth y Pwyllgor Cyllid fod dau benderfyniad wedi cael eu gwneud o ran gwariant: darparu £6.75m ar gyfer y cynllun gwaredu ŵyn ysgafn ac £1m i hybu cig coch a chig oen yn arbennig.

16. Dywedodd y Gweinidog wrth y Pwyllgor Cyllid fod rhagor o gymorth i'r diwydiant yn bosibl a bod trafodaethau'n parhau â'r Trysorlys. Fodd bynnag,

roedd Llywodraeth Cynulliad Cymru a Llywodraeth y DU o farn wahanol o ran pwy sy'n gyfrifol am ddarparu iawndal a phwy ddylai dalu'r bil terfynol.

17. Mae'n amlwg bod y Pwyllgor Cyllid yn croesawu ac yn cefnogi mentrau Llywodraeth Cynulliad Cymru, er ei fod wedi nodi bod y gwariant ar y fenter gyntaf, sef tua £3.75m, yn sylweddol is na'r hyn a ragwelwyd. Yn ogystal, hyd yn oed os nad dyma oedd y sefyllfa neu fod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn trosglwyddo'r arian hwn i gynlluniau adfer eraill, yn unol â chais diweddar gan yr undebau, byddai lefel y cymorth i'r diwydiant yng Nghymru wedi bod llawer is na'r lefel a roddwyd yn yr Alban sy'n wynebu anawsterau tebyg o ganlyniad i sefyllfa debyg.

18. Mae Llywodraeth yr Alban wedi darparu £6 am bob dafad i ffermwyr, sef swm a fyddai wedi cyfateb i £27m ar gyfartaledd yng Nghymru o gymharu â £7.75m (neu'r swm gwirioneddol o £4.75) a ddarparwyd hyd yn hyn. Roedd y Gweinidog yn cydnabod y gellir ystyried hyn yn fargen well i ffermwyr yr Alban na'r swm y cytunwyd arni ar gyfer ffermwyr Cymru.

19. Y prif wahaniaeth yma yw bod taliadau'r Alban yn dod o gronfeydd wrth gefn y disgwylir eu hadfer o'r Trysorlys.

Casgliad

20. Nid yw'r Pwyllgor Cyllid wedi edrych yn fanwl ar y ffigurau a gyflwynwyd o ran costau clwy'r traed a'r genau i Gymru. Mae'n nodi casgliad y Gweinidog, sef bod ffigur mis Tachwedd Hybu Cig Cymru o gost o £30m i'r sector defaid yn eithaf cadarn. Mae hefyd yn cefnogi'r farn a fynegwyd gan Undeb Cenedlaethol Amaethwyr Cymru, sef bod y diwydiant yn debygol o wynebu bil o fwy na £40m o ystyried y costau canlyniadol ychwanegol sy'n codi o ganlyniad i gyfyngiadau ar symud anifeiliaid. Noda'r Pwyllgor Cyllid fod y gost yn parhau i godi ac mae'n argymell bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn sicrhau bod asesiad llawn a manwl o holl gostau'r clefyd yn cael ei baratoi ar yr adeg briodol.

21. Mae'r Pwyllgor Cyllid yn croesawu ymdrechion Llywodraeth Cynulliad Cymru i gefnogi'r diwydiant, ond mae'n nodi siomedigaeth y diwydiant o ran lefel y cymorth a ddarparwyd mewn gwirionedd.

22. Mae'r Pwyllgor Cyllid yn nodi bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cyfaddef bod effaith clwy'r traed a'r genau ar y diwydiant yng Nghymru wedi bod yn ddifrifol a'i fod wedi dod ar adeg anodd iawn i'r diwydiant, sef y cyfnod prysuraf o ran prynu a gwerthu anifeiliaid. Er bod y clefyd wedi deillio o ddiffyg sydd yn gyfan gwbl y tu allan i Gymru a, heb ystyried pwy sydd ar fai, mae gan Lywodraeth Cynulliad Cymru ran i'w chwarae i helpu.

23. Teimla'r Pwyllgor Cyllid y dylai'r Llywodraeth asesu anghenion y diwydiant ffermio yn iawn ac yn deg er mwyn goresgyn effaith clwy'r traed a'r genau a rhoi'r help angenrheidiol a phriodol i'r diwydiant. Mae'n nodi dadl Undeb Cenedlaethol Amaethwyr Cymru y dylai'r iawndal gyfateb i £40m er mwyn digolledu'r holl golledion a nodwyd eisoes, ond o gofio'r adnoddau sydd ar gael, teimla nad yw hyn yn realistig. Fodd bynnag, mae'n argymell y dylid cynnig swm ychwanegol a sylweddol o arian o gronfeydd wrth gefn.